

II.

A KÖNYVTÁRI MUNKA MÓDSZERTANI
KÉRDÉSEIRŐL

A nemzeti és nemzetközi szabványosítás összhangjának problémája a könyvtárügy és a dokumentáció területén

LÁZÁR PÉTER—BARTA GÁBOR

1. A kérdés felvetése

A könyvtárügy és a dokumentáció sokrétű, szövevényes területén nagyon sok olyan tömegesen ismétlődő tevékenység, munkamozzanat, munkaeszköz vagy eljárás merül fel, amelynek szabványosítása többféle szempontból is hasznos. Nem kétséges, hogy a könyvtári és dokumentációs szabványosítás eszméjének és gyakorlatának egyre fokozódó terjedése a legszorosabban összefügg a könyvtárügy és dokumentáció méreteinek határtalan kiterjedésével, a könyvek, folyóiratok, az egyéb kiadványfajták és dokumentumok számának már csaknem ijesztő növekedésével. Hasonló merész ütemben fejlődik a könyvtárak állománya, olvasók száma, a dokumentációs szolgáltatások iránti igény és a könyvtári és dokumentációs igényeket kielégíteni vágyó könyvtárak és dokumentációs intézmények szervezete. A kézműiparnak nagyiparrá válásához hasonló folyamat játszódik le előttünk, könyvtárainknak és dokumentációs intézményeinknek egyre inkább jól szervezett üzemekké kell válniuk, hogy megfelelhessenek a korszerű tudományos kutatás és a közművelődés követelményeinek.

A könyvtári és dokumentációs szabványosítás nemzeti keretekben indult meg és nemzetközi mozgalommá fejlődött.¹ Természetes azonban, hogy sem a nemzeti, sem a nemzetközi szabványosítás nem mehetett végbe nehézségek nélkül. A nehézségek egy része a nemzeti és a nemzetközi szabványosítás kölcsönös viszonyának és összefüggésének tisztázatlanságából és megoldatlanságából ered.

Élesen felvetődött ez a problémakör a Nemzetközi Dokumentációs Szövetségnek (FID) 1959. évben Varsóban tartott 25. konferenciáján. A FID-nek ugyanis egyik tradicionális tevékenységi területe a könyvtári és dokumentációs szabványosítás. A Szövetségnek nincsenek ugyan szabványosítással foglalkozó szervei vagy bizottságai, nem közvetlenül foglalkozik ezzel a kérdéssel. Közvetve azonban nagy szerepet játszik a szabványosításban. Szoros kapcsolatot tart fenn a Genfben székelő Nemzetközi Szabványosítási Szervezettel (ISO) és az ISO dokumentációs szakbizottságával (ISO TC 46): az utóbbi elnöke, *Voorhoeve* úr, egyben a FID ügyvezető főtítkára. Ezenkívül pedig a FID nemzeti bizottságai és azok tagjai a legtöbb országban aktívan közreműködnek a nemzeti és nemzetközi szabványosításban.

A FID varsói konferenciáján felvetett kérdés rendkívül időszerű és a magyar könyvtári életet is közelről érinti, hiszen a fejlett hazai könyvtár-

ügyi és dokumentációs szabványosításnak egyre szorosabbak a kapcsolatai az ISO-val, a szabványosítás általános jelentősége pedig egyre fokozódik a belföldi és nemzetközi könyvtári dokumentációs kapcsolatok kiszélesedésével.

2. A szabványosítás nehézségei

A szabványosítás közismerten az egyik leghathatósabb eszköz azonos területen hasonló célkitűzésekért hasonló módszerekkel működő intézmények és személyek tevékenységének összehangolására, munkájuk kicserélésének megkönnyítésére, kapcsolataik kiterjesztésére.

Minderre szükség van egyrészt egy-egy országon belül a belföldi könyvtári és dokumentációs szervek együttműködésének megalapozása és fejlesztése céljából, másrészt pedig különféle országok könyvtári és dokumentációs szervei nemzetközi együttműködésének megalapozása és fejlesztése céljából.

A szabványosítás *nem öncél, hanem eszköz*, amely ezt az együttműködést szolgálja. Ennek szem előtt tartásával kell a szabványosítási célokat kitűzni, a feladatokat kijelölni, a szabványosítási eljárást szabályozni, a szabványokat megalkotni és gyakorlati alkalmazásukat értékelni.

Nyilvánvaló az, hogy az együttműködés már egy országon belül is nagyon változatos formákat ölthet. Még változatosabb formákban nyilvánulhat meg az együttműködés nemzetközi vonatkozásban. Ebből természetesen következik, hogy az egy országon belüli és a nemzetközi együttműködés formáinak és mértékének sokfélesége az együttműködést előmozdító eszközök változatosságát igényli.

Ez a jelenség minden szabványosítási tevékenység fenyegető kísérőjelensége, akár nemzeti, akár nemzetközi szabványosításról van szó.

Behatóbb elemzés alapján megállapítható, hogy — elvileg legalábbis — két csoportra oszthatók azok az eltérések, amelyek az együttműködés eszközeiben jelentkeznek az együttműködési formák változatossága következtében. Vannak olyan eltérések, amelyek nem szükségszerűek, nem szisztematikusak, hanem *esetlegesek*, amelyek tehát viszonylag egyszerűen kiküszöbölhetők. Vannak viszont olyanok, amelyek *szisztematikusak, szükségsszerűek*, amelyek az együttműködési terület belső sajátosságaiból fakadnak. Míg az első csoportba tartozó eltérések — elvileg legalábbis — felszámolhatók, kiküszöbölésük reális célként kitűzhető, addig a másik csoportot alkotó eltéréseket — akarva, nem akarva — figyelembe kell venni, tudatossá kell tenni és számolni kell velük a szabványosítás minden kérdésénél.

Nem szükséges talán különösen hangsúlyozni, hogy a két kategória nem határolható el élesen egymástól; a határok elmosódottak és viszonylagosak olyan értelemben, hogy időben és térben változnak.

3. *A szabványosítás és a gyakorlat egységének fő akadályai*

A szabványosítás legnagyobb akadályai a folyamatosságra, stabilitásra, változatlanosságra törekvés, a jó vagy rossz értelmezésű konzervativizmus, a rugalmatlan merevség. Nem véletlen, hanem a dolgok belső dialektikájában gyökerezik, hogy a szabványosításnak formai célja éppen az imént említett gátló jelenségek érvényre juttatása: a jó gyakorlat széleskörű elterjesztése, ezzel együtt bizonyos fokú megmerevítése, rögzítése, stabilizálása. A szabványosítás inherens tulajdonsága a mechanika tudományában használatos fogalomnak megfelelő tehetetlenség, az inercia, ami egyben a szabványosítás egyik legfőbb akadályát is képezi.

A könyvtári és dokumentációs szabványosítás és a gyakorlat egységének kialakítását a következő legfőbb okok akadályozzák nemzeti és nemzetközi vonatkozásban.

3.1 *A szabványok jogi tartalma és hatálya, kötelező vagy ajánlott jellege (a jogi inercia).*

Ez a kérdés csaknem kizárólag a nemzeti szabványosítás keretében merül fel, mivel az ISO nemzetközi ajánlásai nem kötelező erejűek.¹

A nemzeti szabványok a felvetett kérdés szempontjából nemcsak azért érdemelnek figyelmet, mert lehetnek kötelező előírások és ajánlások, hanem azért is, mert a kötelező szabványok sem terjeszkednek ki szükségszerűen a termelők, fogyasztók és termékek összességére, hanem — a szabvány szövegében pontosan meghatározott mértékben — esetleg csak egyes részterületekre érvényesek.

Hazai vonatkozásban például az MSZ 2155-55 R Könyvtári elnevezések és meghatározások c. szabvány ajánlott szabvány, míg a könyvtári címléírási szabályokat felölelő MSZ 3424-60 a könyvtári és dokumentációs szervek katalógusaira nézve kötelező, bibliográfiákra azonban csak annyiban kötelező, amennyiben különleges szempontok az eltérést nem indokolják.

Országonként változhat azonban az ajánlott és a kötelező erejű szabványok betartásának a szorgalmazása, illetve biztosítása, mások a következők a kötelező előírások be nem tartásának stb. Ezek az eltérések természetesen erősen éreztetik hatásukat a nemzetközi szabványosítás eredményességében.

Hangsúlyoznunk kell, hogy nemcsak azt a kérdést kell vizsgálnunk, hogy a nemzeti és nemzetközi szabványosítás milyen viszonyban áll, hanem azt kell — talán elsősorban — vizsgálnunk, hogy mi a viszony a nemzeti (illetve nemzetközi) szabványok és a tényleges gyakorlat között. Hiszen a szabványosítás még nem tekinthető befejezettnak, ha a szabványokat csupán megalkotjuk; szükséges, hogy a szabványokat a gyakorlatban alkalmazzák is.

A szabványok jogi hatályával kapcsolatos nehézségeket szisztematikus jellegűnek kell tekintenünk. A könyvtári és dokumentációs szabványosítást végző szervezeteknek, de sokszor még az általános központi szabványosító szervezeteknek sem áll módjukban az egy-egy ország jogrendszerében gyökerező

előírásokat — legalábbis belátható hosszabb időszak alatt — lényegesen megváltoztatni. Ezek olyan adottságok, amelyekkel általában számolni kell a szabványosítás során.

3.2 *Kapcsolat egyéb szabványosítási területekkel (az általános szabványosítási inercia)*

A könyvtári és dokumentációs szabványosítás és a gyakorlat egysége nyilvánvalóan szorosan kapcsolódik

a) a papír és egyéb anyagok méretbeli, minőségbeli, összetételbeli stb. szabványosításának egységéhez;

b) a berendezések, szerkezetek, bútorzat stb. szabványosításának egységéhez;

c) a szervezési, ügyviteli stb. szabványosítás egységéhez.^{2,3}

Ezek a nehézségek egyaránt erősen érvényesülnek a nemzeti és nemzetközi vonatkozásban. Nyilván lényegében szisztematikus akadályoknak tekintendők, hiszen a könyvtári és dokumentációs szabványosítás során lehetetlen nem alkalmazkodni a többi szabvány kialakult rendszeréhez, bár az alkalmazkodási kényszer természetesen — elvben legalábbis — kölcsönös.

3.3 *Tradíció, megszokás (szellemi inercia)*

A szabványosítás nemcsak technikai és szervezési folyamat, hanem egyben nagyon fontos nevelési és oktatási folyamat is. Ezért nagyon sok egyéni, szubjektív elemet is tartalmaz és eredményessége nemcsak objektív, hanem szubjektív tényezőktől is függ. Különösen erősen érvényesülnek ezek a szubjektív nehézségek a könyvtári és dokumentációs szabványosítás sok területén, amelyek kevésbé technikai jellegűek, és ahol a szubjektív nézetek egyöntetűvé máig nem válhattak különféle okok miatt.

Ilyen jellegű nehézségek merültek fel a hazai gyakorlatban pl. a címléírás számos szabályának megfogalmazásánál, nemzetközi vonatkozásban pedig pl. a bibliográfiai hivatkozások szabványosítása során.

A tradicionális szemléletről, a megszokotthoz objektív okok mellőzésével való ragaszkodásból, a szubjektív okokból fakadó nehézségek egyaránt jelentkeznek nemzeti és nemzetközi vonatkozásban, az utóbbi esetben azonban kevesebb a lehetőség kiküszöbölésükre, mint nemzeti keretek között. Leküzdésük mindazonáltal nem látszik kilátástalannak, feltételezve természetesen kellő erre szánt időt és türelmes fáradozást. Így valahol a szisztematikus és nem szisztematikus eltérések között kell ezeket felsorolni.

3.4 *A szabványok bevezetésének költségkihatásai (gazdasági inercia)*

Minden szabványosítási feladat megoldásánál mérlegelni kell a szabványosítás, pontosabban a szabványosítás összes alternatív megoldásainak gazdasági következményeit, előnyeit és hátrányait. Szembe kell állítani az egységesítésből várható előnyöket azokkal a tényleges hátrányokkal, amelyek egyes termelői vagy fogyasztói területeken ideiglenesen vagy hosszú időre felmerülhetnek.

Példa lehet erre annak mérlegelése, hogy a szabványosítás tárgyát képező egyes címleírási szabályok milyen gazdasági jellegű terhet rónak az egyes könyvtárakra, könyvtártípusokra, vagy könyvtárhálózatokra.

A gazdasági inercia talán valamivel kevesebb fejtörést okoz, mint a szellemi inercia és a feltárt és kielemezett nehézség megoldása is egyszerűbb: „csupán” gazdasági és nem nevelési kérdés. Jelentősége nyilván lényegesen nagyobb nemzeti keretben, mint nemzetközi szabványosításnál.

3.5 A könyvtári és dokumentációs szabványosítás tervszerűsége, ütemezése (a dokumentációs szabványosítási inercia)

A nem kellően ütemezett, nem elegendő tervszerűséggel végzett szabványosítás során ellentmondások kerülhetnek bele a szabványokba. A szabványok összefüggő rendszert alkotnak; a rendszeren belüli ellentmondások zavarják a szabványosítás és a gyakorlat amúgy sem teljesen sima kapcsolatát. Korábbi szabványosítási tapasztalatok alapján későbbi szabványok eltérő rendelkezéseket is tartalmazhatnak. Mindezek a kérdések legalábbis szabványmódosítást igényelnek megoldásként.

Hazai vonatkozásban például nem csekély nehézséget jelentett a bibliográfiai hivatkozásokról szóló szabvány (MSZ 3497-58), az időszaki kiadványok jegyzékeiről, illetve bibliográfiai szabályairól szóló (MSZ 3963-57), a szakirodalmi tájékoztató kiadványokról szóló (MSZ 3398-55), a könyvtári elnevezéseket és meghatározásokat tartalmazó (MSZ 2155-55 R) és egyéb szabványok összegegyeztetése a címleírási szabályokról alkotott szabvánnyal (MSZ 3424-60).

A dokumentációs szabványosítási inercia a nemzeti szabványosítás során elvileg megoldható, gyakorlatilag azonban a szabványosítás általános inercia-ja persze nem kedvez a szabványmódosításoknak.

Nemzetközi szabványosításnál azonban sok nehézség forrása az ütemezés kidolgozatlanága. Sokat segíthetne ezen a nemzeti és a nemzetközi szabványosítás ütemezésének összehangolása, megfelelő nemzeti és nemzetközi szabványosítási munkatervek kidolgozása és betartása. Ezáltal elkerülhető volna sok államban az a jelenleg szükségszerű eljárás, hogy először készül nemzeti szabvány, ezt követően készül nemzetközi ajánlás, majd az utóbbi alapján esetleg célszerű lehet módosítani a nemzeti szabványt. Különösen hátrányosan érinti ez a körülmény a magyar könyvtári és dokumentációs szabványosítást, mert az ISO TC 46 által nemzetközi szabványosításra kitzűzött feladatok javarészét már többé-kevésbé megoldottuk hazai viszonylatban.

3.6 A kulturális színvonal, különösképpen a könyvtári és dokumentációs színvonal eltérő fejlettsége (fejlődési inercia)

A fejlődés szabványosítás nélkül is létrehozott bizonyos célszerű megoldásokat, szerkezeteket, méreteket. Ezek azonban nem alkothatnak egységes rendszert tudatos, rendszeres szabványosítás nélkül. A szabványosításnak viszont nem szabad a valóságtól, a tényleges színvonaltól, az átlagtól

elszakadnia, haladó jellegű fejlettségi színvonalat kell rögzítenie, ami egyaránt lehet előnyös és hátrányos mind a fejletlen, mind a fejlettebb területekre nézve.

Jellegzetes példa erre a mikrofényképezéssel kapcsolatos anyagok, eszközök, berendezések és eljárások szabványosítása, ahol a különféle fejlettségi szintű országok rendkívül változatos szükségletei és a fejlődésben levő, sok tekintetben kiforratlan technika nehezíti a szabványosítást, bár — elvileg éppen fordítva — a szabványosítás egyik célja volna a műszaki fejlődés elősegítése.

Jelentkezhetnek ugyan ezek a nehézségek egy-egy országon belül is, azonban elsősorban a nemzetközi szabványosítást akadályozzák. A szabványosítás szükségszerűen eltérő mélysége ellentmondásokat szülhet a nemzetközi szabványosításban.

Eredetüknél és jelentőségüknél fogva szisztematikusaknak kell ezeket az eltérési okokat tekintenünk.

3.7 Nyelvi eltérések (nyelvi inercia)

A többnyelvű országoktól eltekintve ezek az eltérések elsősorban a nemzetközi szabványosítás számára jelentenek nehézséget mindenekelőtt két vonatkozásban:

a) a fordításokkal kapcsolatosan általánosan ismert jelenség, hogy — néhány kivételtől eltekintve — a tudományos terminológia gyakorlatilag minden nyelven és minden tudományágban rendezetlen, kidolgozatlan;

b) speciális nehézségeket okoz, hogy a könyvtári és dokumentációs szabványosítás egyes területei a legszorosabban kapcsolódnak az egyes nyelvek szerkezetéhez, úgyhogy a nemzetközi egységesítés legalábbis kérdésesnek — ha nem egyáltalában megoldhatatlannak — látszik. Gondoljunk a nemzetközi transliterációs szabványok egységes alkalmazásának nehézségeire, a katalógizálás nemzetközi szabványosításának megoldatlan és részben megoldhatatlan problémáira stb.

Nem szorul különösebb bizonyításra, mennyire szisztematikusaknak tekintendők a nyelvi inerciából folyó eltérések.

4. A szabványosítás és egységesítés akadályainak elbáritása

Az. 1. ábrán megkíséreltük összefoglalni és grafikusán ábrázolni a 3. pontban felsorolt akadályozó jelenségeket. Az ábra természetesen csupán nyers, kvalitatív képet nyújthat, hiszen az ábrázolt tényezők aligha fejezhetők ki számszerűen, kvantitatív eszközökkel, legalábbis sokkal mélyebbre ható vizsgálatok nélkül nem.

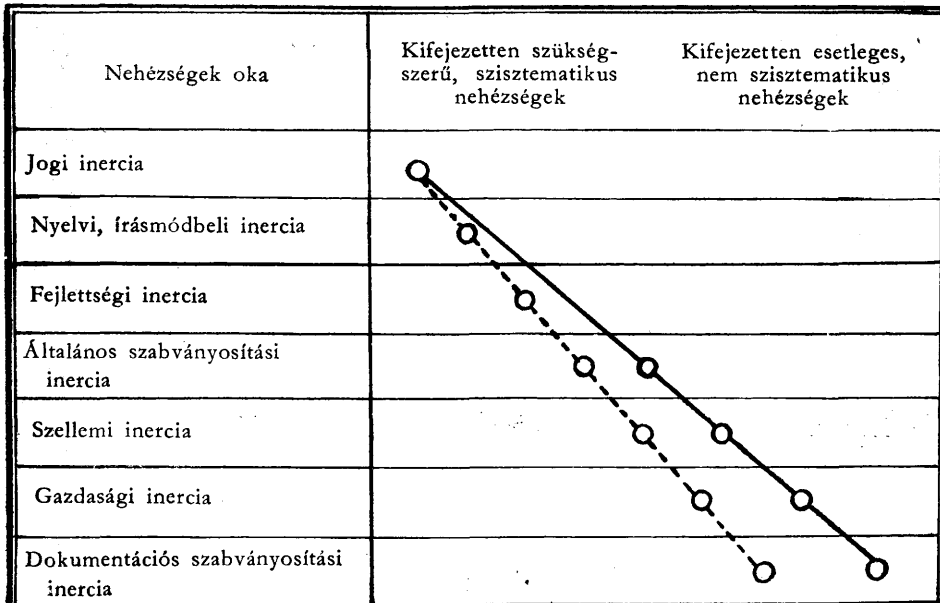
Az ábra azt a megállapítást kívánja képszerűen rögzíteni, hogy számos közös ok nehezíti a nemzeti és a nemzetközi szabványosítást (jogi, általános szabványosítási, szellemi, gazdasági és dokumentációs szabványosítási inercia), emellett pedig akadályként jelentkezik a nyelvi és a fejlettségi inercia is, amely lényegében teljesen a nemzetközi szabványosítást terheli. A hatóokok közül szisztematikus nehézségeket okoz mindenekelőtt a jogi, a nyelvi

és a fejlettségi inercia, a nem szisztematikus nehézségek csoportja felé mutat és a következő sorrendben egyre inkább abba a csoportba átnyúlik az általános szabványosítási inercia, a szellemi, a gazdasági és végül a dokumentációs szabványosítási inercia.

Ha a nemzeti és a nemzetközi szabványosítást ebből a szempontból összevetjük, látható, hogy a szisztematikus akadályok sokkal inkább dominálnak a nemzetközi, mint a nemzeti szabványosítás területén.

1. ábra.

A nemzeti és a nemzetközi szabványosítást akadályozó legfőbb okok és jellegük

Ez semmiképpen sem tekintendő új vagy újszerű megállapításnak, azt a jól ismert körülményt fejezi ki — meghatározott szempont szerint végzett elemzés nyomán —, hogy bármennyire nehéz probléma is a könyvtári és dokumentációs szabványosítás nemzeti viszonylatban, még sokkal nagyobb akadályokkal kell szembenéznünk a nemzetközi szabványosítás során.

Egy ilyen megállapítás önmagában még aligha szolgálja a szabványosítás fejlődését. Tovább kell lépniük következtetéseinkben. Gondolatmenetünknek sarkalatos pontja, hogy a szabványosítás elé tornyosuló akadályok nem egyenlő értékűek. Tudomásul kell venni — sok könyvtárosnak és dokumentalistának talán fájó szívvel és megtépázott idealista öntudattal —, hogy vannak olyan gátjai a szabványosításnak, elsősorban a nemzetközi szabványosításnak, amelyek lebontására aligha számíthatunk, legalábbis a szabványosítás *reális* jövőjét tekintve. Vannak viszont akadályok, amelyek elvileg

is, gyakorlatilag is leküzdhetők. Ezek felé kell fordulnia az ISO-nak és ezekre kell irányítani a FID, az IFLA, a nemzeti szabványosítási szervek, az összes érdekelt intézmény és szakember figyelmét.

Nem véletlenül helyeztük az ábrában a dokumentációs szabványosítási inerciát a sor végére. A mi kezünkben, a könyvtári és dokumentációs szabványosítással foglalkozó könyvtárosok és más szakemberek kezében van a lehetőség, hogy mindenekelőtt saját közvetlen szabványosítási munkaterületünkön kiküszöböljük a szervezetlenséget, a rendezetlenséget, fokozzuk a tervszerűséget, a céltudatosságot. Ezt nemcsak nemzeti, hanem nemzetközi vonatkozásban is meg kell oldani.

Véleményünk szerint az ISO TC 46 nemzetközi könyvtári és dokumentációs szabványbizottságnak *hosszúlejáratú munkatervet kell összeállítania, figyelembevéve a nemzeti szabványosítás eddigi eredményeit a különféle országokban³ és a nemzeti szabványosítás megnyilvánuló és latens igényeit* (például a fejlődésben elmaradt országok szükségletei). Mind a program kidolgozásában, az eredmények és az igények felmérésében, mind pedig a program végrehajtásában az eddiginél nagyobb szerepet vállalhatna nemzeti tagjai és központi szervei révén a FID.

Ahogy közeledünk azonban ábránk baloldali része felé, annál messzebbre hatolunk be arra a területre, ahol — valljuk be őszintén — jórészt tehetetlenek vagyunk, tétlenségre vagyunk kárhoztatva. Itt a legnagyobbfokú óvatosságra van szükség. Helytelen volna eleve szkepticizmussal nézni a katalógizálás nemzetközi szabályozása, vagy pedig egy osztályozási rendszer nemzetközi szabványosítása elé. Ügyelni kell azonban arra, hogy ne tűzünk magunk elé irreális feladatokat, reális célokért mozgósítsuk a szabványosításban érdekelt nemzetközi és nemzeti szerveket.

Hasonló óvatosság ajánlatos annak a kérdésnek vizsgálatánál, hogy mennyiben felelnek meg a nemzeti szabványok az ISO által kiadott és nemzetközi viszonylatban összeegyeztetett nemzetközi szabványoknak, illetve ajánlásoknak. Eleve tisztában kell lenni azzal, hogy vannak nemzetközi ajánlások, amelyeket különféle okokból nem lehet egyik-másik, néha sok országban alkalmazni. De még az alkalmazható ajánlásoknál is felmerülhetnek egyrészt mélységbeli eltérések (pl. a nemzeti szabvány részletesebb, vagy kevésbé részletes, mint a vonatkozó ISO ajánlás), másrészt kisebb jelentőségű, elvi kérdéseket nem érintő fogalmazásbeli vagy technikai jellegű eltérések.

Az ISO ajánlásoknak nem lehet rendeltetése, hogy szó szerint nemzeti szabványokká váljanak. Irányelveket kell szolgáltatniuk sok ország, elsősorban a fejlődésben elmaradt országok nemzeti szabványosításához. Ez azt is jelenti, hogy elvileg a nemzetközi szabványosításnak meg kell előznie a nemzeti szabványok kidolgozását. Hiszen elvileg elképzelhetetlen, hogy — ad absurdum vive — mindegyik ország kidolgoz nemzeti szabványt egy meghatározott könyvtári vagy dokumentációs eljárásra, majd ezután következik a nemzetközi ajánlás kidolgozása a sokféle nemzeti megoldás alapján, majd — ha sikerült végre nagynehezen közös álláspontot kialakítani — a nemzeti szabványokat kell módosítani a nemzetközi ajánlás figyelembevételével. Amennyire csak lehetséges, el kellene a jövőben kerülni ezt az eljárást.

5. Az ISO ajánlások és a megfelelő magyar szabványok

A könyvtári és dokumentációs szabványosítás 1949-ben indult meg Magyarországon. A Magyar Szabványügyi Hivatal Könyvtári és Dokumentációs Szabványbizottsága néhány év alatt kidolgozta azokat a szabványokat, amelyek a könyvtárügy és a dokumentáció legfontosabb kérdéseit átfogják. Bekapcsolódtunk az ISO TC 46 munkájába is és tevékeny részt vettünk az ISO ajánlások kidolgozásában.

Nem szerencsés azonban számunkra, hogy a nemzetközi szabványosítás igen erősen le van maradva időben és programban a magyar nemzeti szabványosítás mögött. Jobb szabványokat alkothattunk volna kevesebb fáradtsággal, ha már korábban rendelkezésünkre álltak volna nemzetközi ajánlások, amelyeket alapul vehettünk volna a magyar szabványok kidolgozásánál. Ennek hiányában általában saját szellemi erőnkre, gyakorlati tapasztalatainkra és ismert külföldi gyakorlati megoldásokra kellett magunkat bízni.

Az 1. sz. táblázat tünteti fel az ISO ajánlásoknak és tervezeteknek megfelelő magyar szabványokat. Látható a nemzetközi szabványosítás jelentékeny késése a nemzeti szabványosításhoz képest.

A táblázatból is jól látszik egy eddig még nem érintett ellentmondás a nemzetközi és a nemzeti — legalábbis a magyar — szabványosítási gyakorlat között. Míg mi összefoglaló — egy-egy tárgykört lehetőleg teljesen felölelő — szabványok kidolgozására törekedtünk (a táblázatban felsoroltakon kívül pl. a címléírási, a betűrendbe sorolási, a könyvtári terminológiai, a könyvtári állományleltározási szabvány és a könyvtári ügyviteli nyomtatványok szabványa), addig az ISO TC 46 részletkérdések kiterjedelmű ajánlásainak kidolgozását helyezte előtérbe. Ennek az irányzatnak kifejezője például a bibliográfiai hivatkozásokra vonatkozó előírásoknak két külön ajánlásba foglalása.

Természetesen bizonyos szempontból érthető az ISO TC 46-nak ez az állásfoglalása. Nyilván nagyobb nehézségekbe ütköznék átfogóbb ajánlás szövegében megegyezni, mint rövid részletkérdésekében, hiszen az egyeztetési nehézségek valószínűleg nem lineárisan, hanem exponenciálisan növekednek a szöveg terjedelmével.

Feltünteteti a táblázat végül az ISO ajánlások és a magyar szabványok eltéréseinek jellegét is. Felhívjuk a figyelmet egyrészt a transliterációs előírások lényeges eltéréseire, ami a nyelvi különbségekre vezethető vissza, másrészt pedig az ISO előírások és a magyar szabványok egyébkénti lényegi egyezésére.

IRODALOM

1. Dezsényi, Béla: *International standardization in documentation*. UNESCO Bull., 1960 no. 2. 49—53. p.
2. Lloyd, G. A.: *A decade of standardizing in documentation*. J. Doc. 1959. no. 4. 208—225. p.
3. Schuchmann, M.: *Bibliographie der Normen für das Gebiet der Dokumentation*. FID Publ. 303. FID, La Haye, 1958.

Színoptikus táblázat

a fontosabb nemzetközi könyvtári és dokumentációs ajánlások és a megfelelő magyar szabványok összehasonlításáról

Sor- szám	Az ISO ajánlás			A megfelelő vagy érintett magyar szabvány			Eltérés a magyar szabvány és az ISO aján- lás között
	c í m e	s z á m a	jóváhagyásá- nak idő- pontja	c í m e	s z á m a	jóváhagyásá- nak idő- pontja	
1.	International code for the abbreviation of tit- les of periodicals	ISO R 4	1954. júl.	Folyóiratcím-rövidítések	MSZ 3404-51	1951. aug.	Lényegtelen
2.	Layout of periodicals	ISO R 8	1954. szept.	Folyóiratok fedőlapja, belső elrendezése módosítás	MSZ 3405-51 3405-59	1951. jún. 1959. ápr.	Lényegtelen
3.	Transliteration of cyrillic characters	ISO R 9	1955. okt.	Cirillbetűs címek átrása könyvtári és dokumen- tációs célokra	MSZ 3394-51	1951. aug.	Lényeges
4.	Short contents list of periodicals or other documents	ISO R 18	1955. dec.	Folyóiratok fedőlapja, belső elrendezése módosítás Könyvek címlapja, belső elrendezése és ko- lofonja módosítás	MSZ 3405-51 3405-59 3402-52 3402-59	1951. jún. 1959. ápr. 1952. ápr. 1959. dec.	Nincs MSZ rész- letesebb
5.	Bibliographical strip	ISO R 30	1956. nov.	Folyóiratok fedőlapja, belső elrendezése módosítás	MSZ 3405-51 3405-59	1951. jún. 1959. ápr.	Nincs ISO rész- letesebb
6.	Bibliographical referen- ces. Essential elements	ISO R 77	1958. dec.	Bibliográfiai hivatkozás módosítás	MSZ 3497-52 3497-57	1952. júl. 1957. dec.	Lényegtelen
7.	Presentation of contribu- tions to periodicals	ISO R 165 Draft	1959. ápr.	Folyóiratok fedőlapja, belső elrendezése módosítás	MSZ 3405-51 3405-59	1951. jún. 1959. ápr.	Lényegtelen